

WWW.UNILIB.RS

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 10.

У Новом Саду, 30. маја 1912.

Год. V.

САДРЖАЈ: Позив на упис акција. — Епархијске скупштине. — Наш народ и његова просвета. — Појам социјалне педагогије. — Закон асоцијације идеја — Школа и настава: Рад у школи. — Учитељство: VII, конгрес учитеља у Угарској. — Скупштина српских учитеља у Босни. — Из Школеке Самоуправе: Седница Школ. Савета од 18. маја о. г. — Учит. зборози: Седница будимског епарх. учит. збора. — Преглед књига: Archiv für die gesammte Psychologie. Белешке. — Књижевне белешке.

П О З И В

на упис деоница друге емисије

УЧИТ. ДЕОН. ДР. „НАТОШЕВИЋ“ У НОВОМ САДУ.

На основу решења ванредне скупштине Учитељ. д. д. „Натошевић“ одржане у Новом Саду, 9. маја 1912. год.:

1) Отвара се упис на 1000 комада деоница нове емисије по комаду 50 круна, од којих ће се добити још 50.000 круна деоничарске главнице.

2) Садашњим деоничарима даје се право на сваку стару деоницу једна нова деоница нове емисије, уз цену од 50 круна по комаду.

3) Нови деоничари с обзиром на резервни фонд новчаног посла, књижаре и штампарије, који са дотацијом из 1911. г. износи свега 28.154 круне 40 ф., и на коме ће и они имати једнака удела, плаћају на сваку деоницу 70 круна у готовом.

4) У име уписнине плаћају и стари и нови деоничари 1 круну по деоници, одмах при упису.

5) Пријаве за упис примају се до 31. јула 1912.

6) Деонице нове емисије имају се у течају 1912. године у 15 (петнаест) obroка потпуно уплатити и то:

Стари деоничари плаћају за 1—14. obroка à К 3·50, по деоници, почевши од 1—15. августа 1912. год., па сваког даљег месеца од 1—15. дана у месецу, а 15. оброк плаћају 1 К по деоници од 1—15. октобра 1913. год.

Нови деоничари плаћају први оброк од 1—15. августа 1912. год. К 7— по деоници, а даље obroке од 2—15., плаћају са К 4·50 по деоници, почевши од 1—15. септембра 1912. год. па сваког даљег месеца од 1—15. дана, закључно до 15. октобра 1913. године.

7) Уплате ће друштво полугодишње до 31. децембра 1913. укамаћивати са 5% чисто.

8) Деоничари са деоницама нове емисије стичу деоничарска права тек од 1.

јануара 1914. године и по томе таке деонице не дају права гласа на скупштини за рад и рачуне за годину 1912. и 1913.

9) Они деоничари који своје право на деонице нове емисије до 31. јула 1912. год. не пријаве и I. оброк не положи у гореозначеном року губе своје право првенства.

По §. 18. статута „д. д. „Натошевић“: Ако деоничар ни на писмени позив управног одбора за 30 дана не исплати плативе и заостале рате, губи 25% од уплаћене своте, која се уноси у резервни фонд, а преостатак му се ставља као улог. На место таке деонице издаје управни одбор нову.

10) На сваку уплату издаје управни одбор привремену потврду, а деонице тек онда, кад се за све деонице потпуно уплати по 50 круна, односно 70 круна.

11) Од деоница, уплаћених са 70 круна, припашће сувишак од 20 круна, што прелази преко номиналне вредности деоница, по одбитку трошкова, сарамерно резервним фондовима новчаног посла, књижаре и штампарије; исто тако и сувишци од уписине.

12) Они деоничари, којима је у смислу скупштинске одлуке од 1908. године $\frac{1}{3}$ уплате од 16.67 К уписана у добро, могу у смислу те скупштинске одлуке ту трећину употребити на уплату деоница нове емисије, а то ће се обрачунати при уплати последњих obroка.

13) Право опције не може се пренети на другог деоничара.

14) Досадашњи деоничари имају при упису нових деоница, послати своје деонице прве емисије, да се на њих прибележи право опције.*)

Из седнице ванредне скупштине Учит. д. д. „Натошевић“ у Новом Саду, одржане у Новом Саду, 9. маја 1912. год.

Управни Одбор

Учитељског д. д. „Натошевић“.

*) Да би се избегли излишни поштански трошкови деоничарима, чије су деонице после о. г. одржаних скупштина остале у заводу, послаће се исте натраг, кад се на њих прибележи пријава за право опције. Који деоничари не пријаве ништа до 31. јула о. г., а деонице су им у заводу, послаће се исте натраг 31. јула о. г.

Епархијске скупштине.

За који дан треба да се обаве избори епархијских скупштинара у наше две епархије, где је највећи број ерпских вероисповедних школа.

Важност тих избора тиче се знатно и школе и нас учитеља, с тога и учитељи треба да су ангажовани у том раду. Њихов рад на томе пољу одлучиваће доста и сад као што је и увек до сад одлучивао. Учитељева се реч слуша, и у таким приликама може много да користи и школи и своме сталезу. Школи ћемо користити ако идемо за тим и пазимо, да у епарх. скупштину уђе што већи број скупштинара, који су осведочени пријатељи школе и просвете. Демагогија која је у нашим друштвеним приликама завладала, није се на то освртала, она је шта више заводила необавештен прост свет, да учитељи хоће да на народ навале нове терете и да отму народу права. Та демагогија била је некад у стању, да и на епархијској скупштини залуђује необавештен свет, који је у таким приликама несамосталан, те иако осети да га варају нема довољно снаге да се снажно искобеља из таквих опсенарских мрежа. Још је већа брука ако се још и по неки учитељ нађе да помаже такој демагогији, која нема обзира него и од учитеља тражи да се руга самом себи и светињи свога високог позива, стављајући му у дужност као присталици своје једностране дисциплине, да слепо помаже оно што обара њега самог и да сам подсеца ону грану на којој седи.

Ми смо видели, да је тога било доста за последњих година, а видели смо и резултате таквих захтева. Демагогија није могла осетно шкодити учитељству, јер је оно у великој својој већини остало истрајно у чувању својих светиња и неговању својих идеала. Но видели смо и то да ни ти појединци, који су се дали употребити у службу демагогије, осим незнатних задовољења својих личних амбиција, не постигоше ништа, него стоје као штатисте демагогији на услузи кад треба да подигне хајку на учитеље и обарајући учитеље и њихове захтеве,

покушава да учитељску ствар туче самим учитељима, позивајући се у првој линији на то, да има учитеља који иду стопама те демагогије против учитељства.

Пред будућим поколењима горе осуде не може бити од те, за оне учитеље, који иду против свога јата. А ми сви који смо задахнути једном мишљу у корист унапређења учитељске самосталности, положаја и угледа, можемо само жалити оне другове, који ће а пре, а после увидети своју погрешку, али свакојако дотле починити доста погрешака против свога рођеног сталеза и тиме сметати бржем развиту наше боље будућности и наших млађих учитељских нараштаја.

Не треба се, браћо, дати варати. Нами учитељима слабо ко жели добра. Нас су сви својатали и сви много обећавали, али само дотле док смо им требали. Ако је који од наших другова у доброј намери мислио, да ће пригибањем главе, пред буди каквом страначком дисциплином, моћи у евентуалним случајевима корисно помоћи коју учитељску и школску ствар, могао се уверити да је наивно схватио страначку окрутност и да је често кући отишао разочаран. А за љубав пуке личне амбиције служити демагошком шефу, грех је и то незаборавни грех пред садашњошћу, а још више према будућим нашим редовима. Тешко ће осудити будући нараштаји учитељски, сваког оног од нас, који сад олако заборавља да је учитељ и запоставља своју учитељску ствар, како би помогао оној странци која хоће од учитеља поново да начини „мештера“, „мађистора“, „даскала“ или у најбољем случају једну свачију современу креатуру. Ако смо проникли у прилике које се око нас развијају, свесни ћемо бити тога, да смо ми најодлучније дужни сами себи помоћи, сами своје интересе штитити, сами себи бити дисциплинатори, сами себе контролирати, шта радимо, како радимо, за чега се загревамо и кога помажемо. Па сваког оног ко греши против свог рођеног учитељског друштва, ако већ нисмо у стању да га лепим доведемо на прави учитељски пут и обавестимо о његовим погрешним назорима према својој учитељској ствари, а оно да га

учинимо нешкодљивим, да бар својим учитељским именом не помаже онај маљ, који хоће учитељство да сабије и сравни са земљом, како би тако понижено било сиграчка и пред оним најограниченијим сеоским одборником. Наш позив не сме допустити да улагивањем и подвлачењем мање или више писменим представницима у општини, стичемо повољна угледа и заштите, него наше исправно држање, и рад на остварењу наших идеалних погледа, треба да нам стече пажњу, поштовање и заштиту, јер така тековина биће трајна, а друкчија је тренутне вредности, од данас до сутра, према шефу оних под чије окриље бегамо и од којих тражимо да се задовоље наше личне амбиције.

С тога сваку, нарочито знатнију прилику треба употребити, да покажемо озбиљно схватање наших учитељских и школских питања. Така знатна је прилика и избор за епарх. скупштину.

Епархијска скупштина треба да је огледало културних елемената у једној епархији. За нас је нарочито важно да су у њој представници из народа, који су осведочени пријатељи школе и просвете. Таки ће бити пријатељи и наши. Таких представника има у нас и у сељачким, а и у свима другим нашим друштвеним редовима. Таки се неће дати ни завести, лажним приказима и подвалама, да учитељи унапређивањем школе и просвете, хоће да „отимају права народу“ и да „наваљују нове терете на народ“. Но као што тражимо од свију редова нашег друштва, да бирају за своје представнике праве пријатеље школе и просвете, тако смо дужни и ми сами на првом месту држати се тога неизоставно, да за своје учитељске представнике бирамо у епархијске скупштине другове, осведочене борце, истрајне у раду за учитељско добро и напредак, који неће подлећи утецајима оних људи, који учитељство каљају само зато што је будно, свесно и високо диже главу, коју би они радо видели погнуту пред својим шефом и у служби својих болесних амбиција за деспотизам.

М.

Наш народ и његова просвета.

Х.

Истина, има наша једна пословица која вели: *Што се мора није ни тешко*. Али се пита, с каквом вољом ради човек какви посао и шта бива онда, када престане оно мораш?! И где се још постижавали морално-етички успеси — наравно без страха — са мораш? Ми нисмо ни у овоме питању апсолутно против мораш, само нека се под мораш ставља оно што се *може и како и када и где се може*.

Сви предмети, који се предају у основној школи, морају попуњавати један другог, а бити концентрисани у језику и морално верском васпитању. Морају се разумним начином, методом предавати, јер иначе се не може постићи успех у целокупној школ. настави.

Начин, којим се и *данас* развија у дечјој души религијско-морални осећај, по моме мњењу је врло, врло *несходан*, а то је један од важних узрока, што у животу нашега народа тамо и овде избијају појаве, које нас бацају у бригу.

Данас сретате човека и у капуту и у опанку, који честито ни писати не уме, како негира Бога, а о правди и поштењу неће ни да зна. Преварити, подвалити, ујдурисати многима је друштвени морал, занат, јер му савест није толико развијена, да буде регулатор у његовом односу према људском друштву по оној: *Што ниси рад себи, не чини другоме*. Нестаје *обзира* у борби за свој опстанак, те својим очима гледамо, како не штеди син свога оца, сестру, брата и обратно. Нестаје и родбинске љубави, а код таквих се не може ни говорити о љубави, правди према осталим члановима друштва, зато и видимо у једном делу нашега народа скоро ни мало пожртвовања за наше опште добро. Дотле смо дотерали, да већ чујете поједине ратаре где говоре: *А где сте видели поштења у опанку, када га ни цицеле немају?*

Посматрали смо задњих дана страшну дефраудацију у „Српској Матици“, па у појединим штедионицама, па преваре једних према другима. Гледамо својим

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

очима како многи људи, који су се огрешили о ближњег свог и савест своју иду издигнуте главе и још им се свет диви, око таквих се скупљају — славе их! Знак да и у тих, који им се диве, предусретају их, није развијенији религијско-морални осећај, те би и они ваљда исто чинили, ако би им се дала прилика. Данас мораш добро отворити очи с киме се упознајеш, коме ћеш поклонити своје поверење, позајмити новац, ступити у какав посао, да не будеш очерупан, преварен, постиђен. Видиш на једном пред собом место пријатеља, кога си за таквог држао са идеалног гледишта, искежену, злобну, немилосрдну ругобу људску, које се гнушаш а бол ти стегне душу, када помислиш, да тај још заузима неки положај у људском друштву, за којим још иду честити и невини људи, који ће с њиме исто тако проћи као и ти, а немаш моћи, немаш снаге, да их спасеш, јер ћеш се, збиља, огрешити о закон а нечовек, на свашта способан, још ћете више наружити оштетити углед, јер нема ни Бога ни душе. *Нема преко осам стоћина плаше, па се не можеш намириши . . .* говори се са тугом, а братац зна, да га закон штити, па се још пакосно смешка. . . И ти и такви се „ваде“ за препородитеље народа. Сам писац ових редака би могао написати књижицу о неким људима, с којима је долазио у дотицај, и који су му сада пред очима људске ругобе. . .

Навео сам у овим чланцима како образован Француз предусрета свога савезника и шта један другом читају из очију. Напоменуо сам, како велики и силни подјармљују слабије без икаквог милосрђа, само да удесе себи рахат живот, а сада морам напоменути, да баш највеће сиротиње има у западним државама. Америка, Француска, Енглеска, Немачка врве сиромашним радницима, јер са негирањем вере, неразвијеним религијско-моралним осећајем, наступи чисти материјализам, који човека заиста приближује животињи, да за свој живот, опстанак, рахат живот, не штедиш никога, па макар се сто пута очешао о законе људске, само пази, да те два прста више

не подигну од — земље! Тако хиљадама хиљада наивних, добрих људи испропада, а са својом пропашћу, што је сасвим природно, изгубише и веру у боље дане, у вечну правду, у морал људског друштва, те и сами почеше живети истим животом, само што их је невоља здружила, те сада на темељу осећаја *материјализма*, настаде ужасна борба међу капиталом и жртвама његовим, радницима, која затресе темеље Енглеске и Немачке, а Француска мора оружаном руком да умирује своје — виноградаре, којих се ништа не тичу њихова браћа остала у земљи. Жене им не рађају, те се слабо множе. А и зашто? Кома су одговорне? Савести?! Та све је, забога материја. . .

Тај лажни друштвени морал се са запада без разумевања увлачи код нас у разним облицима. *Устани, да седнем. Скљони очи, да ја прогледам.*

Данас какви пропали надри занатлија, плује на зборовима у очи целим сталезима, не питајући, шта је исти учинио за добро свога народа, јер му тај сталез отвара очи и можда смета одржавању сопствене егзистенције, живота, без моћике. Многи остављају своја звања, са трудом скопчана, те се лађају оваког начина борбе за своју егзистенцију, као што сам споменуо на почетку ове расправе.

Јесте, ми примисмо ово са запада, јер је — *зло*. Ми отуда примамо оно, чиме један другог упропашћујемо а добро се код нас врло тешко одомаћује.

Завирити у списе ма кога котарског суда, вентила, кроз који струји морално-етички живот нашега народа, присуствовати појединим расправама, где брат брату у очи плује, син оцу пребацује што га је родио, мати рони сузе, што јој син не да издржавање, како се лажно куње, како је туђе поштење јефтино и како се каља, па материјална пропаст нашега народа са не знања: *Шта је право, шта је криво*, тужбе из ината, па ћемо се зачудити, како је та лажна култура растровала добар део нашега народа. . . Пре три месеца један момак, Немац, тужио је свога рођеног брата за неку малу своту. Овај је негирао дуг.

Када изиђоше из суда, млађи закла старијега... Кукољ са запада... *Све је материја... веле и наши надри-филозофи, који су само чули за ову грану филозофије*, те држе као у воску, да она негира и друштвени морал... а већ о верском неће ни да чују, као да је он у суштини нешто друго.

И када овај кукољ све више успева, ми не чинимо ништа, да га чупамо, или мало, врло мало, те радимо по старој шаблони и у предавању веронауке и у опште у развијању религијског морала. Само зебемо сваки дан, када отварамо новине, да не читамо какво недело друштвене наше ајкуле, да нам није упропастила какву установу, коју је морал наших старих, који и ако нису били бог зна какви научењаци, али су имали, Бога и душе, а сазнање о њему црпели из својих народ. обичаја, бајака, народних песама уз двоструке гусле...

Нека ме нико криво не разуме. Религијско-морално-етички осећај може се развијати у деци са *сваким предметом*, који се у школи предаје, а уз давање знања, то им је и крајња сврха. С тога се не могу за ово зло кривити само они, којима је позив само вера, њена наука и помоћу ње развијање религ. моралног осећаја. Шта се само може учинити за развој поменутих осећаја при једном излету са школском децом, посматрајући рад мрава, па борбу између два мравињака, рад пчеле, грабљивост кобца према слабијим птицама певачицама, посматрати цветање воћа, слушати пев птичица, сјај и топлину сунца, па када се захори песма Творцу небесноме! Али, ми знамо, докле траје рад школе основне. Докле она тражи своје васпитанике: тада их прихваћа *наше друштво* са црквом заједно, те смо, дакле сви одговорни за зло, као што смо поносни са оним, што је у народу добро и правилно напредно. У школи се основној веронаука бави искључиво са религијско-моралним осећајем, те је тако главни фактор за исти осећај, с тога треба добро промислити о начину, методи, па градиву из области вере с којим ћемо развијати душу наших васпитаника и њене способности за

појимање верских истина. Да сузбијамо утицај лажне западне културе. Али, ако не ваља темељ, рад у основној школи из веронауке, тешко је настављати, и наш се рад у окуженом делу нашега друштва расплине као мехур на води, те наши људи лутају по овоме свету празне душе у борби за свој опстанак, у којој просто никада и не сазна, а камо ли окуси сласти срећна и задовољна живота.

Мучити се и радити, природни је закон. Али сваки свој рад, сваку кору хлеба залевати сузом, није природно и она то од нас не тражи. **„Органи моје душе, којима се верује, усанули су онако, како може усанути рука“** вели лепо Сепкјевић. Пазимо, да буде таквих све мање у нашем народу, да не лутају, као што је пролутао његов Леон Плушовски у роману „Без догме“...

Сада ћемо мало разгледати начин, како се у нас у школама предаје веронаук, развија религијско-морални осећај, претрести градиво из библије (укратко), завирити дубље у *„Кашихизис“*, ту велику бригу деце и вероучитеља и остало.

Ириг.

Стеван Радич.

Појам социјалне педагогије.

(Dr. WESZELY ÖBÖN.)

(Наставак.)

Социјализам пак није друго, до ли примена социјалистичких назора на општа економска питања. Т. ј. друштво није укупан број индивидуума, него једна органична целина, према томе имовно стање и рад не могу ићи које-како једно поред другог, него морају се по овим органичним законима уредити.

Назори социјалиста за начин сређивања се разилазе, и тако су постале разне ниансе социјалиста.¹

Есенција социјализма јесте у општем

¹ Социјализам се не противи у свему либерализму, шта више у многим погледу је либералан. Не може бити моја задаћа, да одношаје ова два правца разлажем. Види: A társadalmi fejlődés iránya. A Társadalomtudományi Társaság által rendezett vita. Huszadik Század könyvtára, 9. бр.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

привредном програму. И ту је само занат и трговина оно поље, на којем је израђен тај програм. Гледе ратара разилазе се већ мњења појединих фракција.

Оснивач социјализма јесте до душе Сен Симон, али програм данашњег социјализма израдише Marx и Engels. Комунистички проглас (Kommunistisches Manifest) је развитак заједно ове странке. Маркс је писац теорије социјализма и у своме делу „Капитал“ развија своју теорију о историјском материјализму. По овој теорији управљају историјом човечанства економска питања и велике промене јесу управо успеси борбе каста.

Данашњу социјалистичку странку организовао је Ferdinand Lassalle. Ласал је развио свој програм на немачкој народној основи, Marx и Engels пак на међународној основи. Данашње социјалисте признају учења Маркса и Енгелса.

Видимо дакле, да се социјалистичко светско схватање јавља у науци и ствара једну нову науку: социјологију. Јавља се у политици и ствара једну нову странку: социјалистичку странку.

Ово појимање, ове идеје нису могле остати без утецаја на педагогију.

Овај утецај показује се у два правца. Прво у томе, да јако наглашавајући потребу извесних друштвених установа, примораше делимично државу, делимично општину и друштво на извесна наређења, које је јавно мишљење за социјалпедагошке захтеве поставило.

Исто видимо и на пољу педагогије што и на пољу политике. И у политици примораше социјалистичке идеје владу на извесна политичка наређења и сви парламенти Европе занимаше се социјално политичким установама.

У педагогији јесу такође социјално педагошке установе: дечија склоништа, обдан домови, феријалне дечије насеобине, радничке касине, народне књижнице, јавне расправе, слободне школе (слободна свеучилишта, академски течајеви и т. д.) које су постале мање-више уз потпомагање власти.

Ово су педагошке установе. Ове је створило друштво, оно их и издржава. Оне се могу сасвим оправдано назвати

социјално педагошким установама. Социјална педагогија односећи се на ове, као један део педагогије, јесте један специјално мањи део целог комплекса, који се дакле сасвим правилно може назвати социјалном педагогијом.

Али социјалистичко схватање имаде и други утецај на педагогију. Приврженици овога схватања желе, да се ово социјалистичко схватање унесе у школу. Историја да не буде наука ратова и политичких установа, него нек уочи борбу каста. Нека покаже, да историја управо ништа друго није, но борба каста за опстанак, бољи положај. Ово материјалистичко-историјско схватање Маркса и Енгелса, нека се унесе у учење историје. Тако исто би се могао унети социјалистички назор, њихово светско гледиште и у друге предмете.

Други опет на супрот томе захтевају да школа буде противно средство социјализма. Учитељ да утиче тако на народ, да га одврати од социјалистичких учења, нарочито зато, што су она противна вери и међународна, дакле противна домовини.

Ево ово је утецај социјалистичког светског гледишта на педагошку практику.

Ово гледиште не утиче само на практику него и на теоретичке писце и на педагогију као науку.

И у теорији педагогије хоће да уваже оно схватање по којем су новије тежње у великој противности са старијим тежњама, пошто је новији правац социјалистичан, а старији индивидуалистичан.

Ово схватање труди се да у оштру супротност стави у социјалистичком смислу писану педагогију са старом теоријом педагогије — за такву је уочава, као да се само са собом бавила, коју је из круга друштва издвојила и посматрала — а нов правац приказује за онакав, који самосталну особу не познаје, но само социјално биће, као један део друштвене душе.¹

¹ „Alles was ist, ist ja nur, d. h. ist vom Nichtsein unterscheidbar nur, sofern es ein zu anderem Seienden in Beziehung stehendes Sein ist: dieser Grundsatz unseres logischen Denkens tritt mit dem Anspruche unbedingter Gültigkeit, tritt als Denkgesetz in unserem Bewusstsein auf und macht somit tatsächlich a priori schon die Behauptung illusorisch, das der Mensch einen Wert

Два знаменитија представника социјалне педагогије, јесу темељан и дубок Павле Наторп, и мало површнији Павле Бергеман. Њихов правац стављају на супрот правцу школе Хербарта, и нападају га тиме, да је њихова педагогија сазидана на култусу особе т. ј. индивидуална.

Поричем праведност ове оптужбе. Природно је да Наторп и Бергеман другу педагогију објављују, но Хербарт. Али није правилно, умесно, да ову педагогију за једино спасоносну објављују, и тако је стање према Хербарту, као да је његова (Хербартова) педагогија само индивидуална и противна друштву, дочим је њихова на чисто социјалистичком темељу, дакле на правилном схватању. Има до душе разлике између схватања Наторпа, Бергемана и присталица Хербартових, али ова разлика није у томе што тужитељи објављују. Та разлика јесте само та, коју променљиво време и промена научног схватања стварају.

За основу социјалне педагогије може се сматрати оно, што Наторп укратко овако изражава: „Човек само кроз људско друштво постаје човеком“.¹ На другом месту опет овако карактеристично социјалну педагогију: „Не разумемо под њом један део науке васпитања, који се ваљда да одвојити од науке особна васпитања, него у опште конкретно схватање позива васпитања, а особито педагогију воље. Само испитивање особног васпитања апстракција је, која само ограничену вредност има, коју треба напоследку савладати“.²

Наторп се само у томе разликује у мишљењу, што он ставља основно начело

an und für sich habe; denn wie das Individuum als ein seiendes, ein in mannigfachen Beziehungen stehendes ist, so können sein Wert und seine Bedeutung eben auch bloß nach diesen Beziehungen bemessen und bestimmt werden, sind einzig und allein von ihnen abhängig, und durch sie bedingt“ (Paul Bergemann, Sociale Pädagogik, Gera, Druck und Verlag von Theodor Hofmann 1900. 134 стр.)

¹ Natorp, Sozialpädagogik, 68. стр., 10. §. „Der Mensch wird zum Menschen allein durch menschliche Gesellschaft“.

² U. b., 79. стр. „Wir verstehen darunter also nicht einen abtrennbaren Teil der Erziehungslehre etwa neben der individuellen, sondern die konkrete Fassung der Pädagogik und besonders der Pädagogik des Willens. Die bloß individuelle Betrachtung der Erziehung ist eine Abstraction, die ihren begrenzten Wert hat, aber schliesslich überwunden werden muss“.

опћег за основно начело васпитања, јер по њему човек научи хтети, само са осталима заједнички хотећи.¹

„Ова два појма: васпитање и заједница, држимо за узајамни однос у овом појму: социјална педагогија“ — вели Наторп. „Услов социјалног изображења и социјалне задаће друштвеног живота чине тако једнолику чврсто склопчану тему социјалне педагогије“.²

Овај одношај пре нису испитивали. И то зато не, што се наука с овима у оно доба још никако није занимала. Социјологија је као што видесмо новијег постанка, те је природно, да педагогија њихове успехе није могла прихватити. Велики, шта више решавајући утицај заједнице био је још непознат науци. Данашњи појам заједнице био је такође непознат. Те тако правилно вели Наторп: „Као што је друштвена наука заборавила ово, кад је пређе друштво осамљено замишљала, и исто хтела тумачити само по особама које у спољној вези стоје; као што то етика није приметила, кад је из егоизма хтела морални живот и мисли свести: тако и наука васпитања у врло важним гледиштима погреша у своме позиву, кад не узме за основно начело и не ставља на чело свога развијања оно начело, да васпитања без друштва никако не би ни било“.³

И ово начело опазише по неки још пре Наторпа. Шта више педагози га још у почетку боље увидеше, него други.

Но варају се сви они, који научну педагогију, а особито схватање Хербартова правца овој на супрот стављају. Нема

¹ „Wir lernen wollen, nur im Mitwollen des Andern“ Natorp, Leitsätze, 25. стр.

² „Diese durchgehende Wechselbeziehung der Begriffe Erziehung und Gemeinschaft halten wir fest in dem Begriffe der Sozialpädagogik“. „Die sozialen Bedingungen der Bildung und die Bildungsbedingungen des sozialen Lebens machen das, somitstreng einheitliche Thema des sozialen Pädagogik aus“. Natorp, Leitsätze, стр. 25.

³ „So wie die Sozialwissenschaft das vergass, wenn sie die Gesellschaft aus einer bloss äusseren Verbindung zuvor isolirt gedachter Einzelner zu erklären unternahm; wie die Ethik es übersah, so oft sie aus dem Egoismus, als, wenn nicht überhaupt einzigem doch einzig ursprünglichen und selbsterständigem Trieb im Menschen, dessen sittliches Leben und Denken durch irgend eine Entwicklung hervorgehen liess; so muss auch die Erziehungslehre in wichtigen Hinsichten ihre Aufgabe verfehlen, wenn sie nicht als Grundsatz und an die Spitze stellt, dass Erziehung ohne Gemeinschaft überhaupt nicht bestände“. Sozialpädagogik, 69. стр.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

такове научне педагогије, која није узела у обзир друштво, да није знала, да је човек друштвено биће, и да се он за неког члана друштва мора васпитати, однеговати.

Милан Стајић,
српски нар. учитељ.

(Свршиће се.)

Закон асоцијације идеја.

Од

ГАВР. КОМПЕЗРЕА.

Превео

ВАСА СТАЈИЋ.

Рационална начела. — Разна начела асоцијације која смо изређали стварају међу идејама односе само спољашње или чак ништавне (као што је аналогија речи). Друга начела, напротив, зближавају две идеје, две чињенице на основу унутрашње везе, на основу битног и логичног односа.

1° Однос узрока према дејству и дејства према узроку. — Ми, тако рећи, инстинктивно силазимо лествицом која води од узрока до његова дејства, и, обратно, с истом лакоћом се пењемо од дејства до узрока. Пред колима узвртним на улици ми непосредно мислимо на догађаје (сломљена осовина, преплашен коњ, итд.) који су изазвали случај. У присуству олује са градом која опустоши цео крај, ми ћемо сасвим природно одмах себи представити дејства њена (сатрвена поља, изгубљене усеве, поломљено цбуње итд.).

2° Однос принципа према последици. — Аналоган претходноме је однос који удружује, сад не два догађаја међу собом повезана као узрок и последица, него две идеје, од којих је једна принцип а друга последица. Однос принципа према последици је, на неки начин, само однос субјективне узрочности. Пред нама се говори о некој филозофској теорији, о паптеизму,* на пример: наш дух одмах ређа његове последице: укидање људске слободе, порицање божанске личности, итд. Тако исто, у некој књизи нађемо одбрану краљеубијства: ми одмах наслућујемо принципе из којих извире ова последица: презирање људског живота, претеран занос за слободу, итд.

3° Однос средства према сврси. — Кад видимо какву машину, ми се питамо чему она служи, и, обратно, кад гледамо, какав фабрикован предмет, тражимо којим средствима су га произвели радник или машина. Тичије крило изазива мисао о лету; жетва мисао на засејано семе. Однос средстава према

сврси није, у осталом, ништа друго него обрнут однос узрочности, у смислу да је сврха у ствари узрок употребљених средстава (зато је зову финалан узрок).

Могли бисмо још разликовати однос знака према означеној ствари. Застава чини да мислимо на чету, на отаџбину. Дим изизава идеју о ватри, итд.

Свођење ових различитих начела. — Ма колико да је тачно претходно набрајање, опет се може питати, не би ли се сва ова начела асоцијације идеја могла свести на мањи број односа, па чак и на један једини.

Филозофи су већ одавна покушавали ово свођење. Аристотел је разликовао само сличност и додиривање.

„Кад тражимо неку мисао која нам се не да непосредно, нас води к њој полажење од друге неке идеје помоћу сличности, или контраста, и додиривања“.

Јум је допуштао три начела: сличност, додиривање, узрочност. Савремена енглеска школа не признаје, уопште, него два начела: додиривање, схваћено као истовремена егзистенција или непосредна сукцесија идеја у свести, и сличност.

Али се може ићи још и даље и показати да је темељно, једино начело асоцијације идеја субјективно додиривање, то јест симултаност или непосредна сукцесија у свести.

Начело субјективног додиривања. — Стјуарт Мил је разговетно изложио овај закључак кад је рекао:

„Опште је правило, кад смо две идеје једанпут или више пута мислили у тесној вези једну са другом, дух самим тим стиче тежњу да их мисли заједно, да се једне сећа поводом друге, и та је тежња тим јача што су ове идеје чешће биле уједињене у свести“.

Другим речима, једино битно начело асоцијације идеја би била претходна коегзистенција у свести два осећања, два појма, који би се, што су се једанпут срели, навикли да се увек један за другим јављају.

За потврду ове теорије се наводи да, у истину, све асоцијације идеја, ма на ком начелу привидно почивале, имају за услов то претходно срастање, ту симултаност или сукцесију у свести. Додиривање у простору се лако своди на субјективно додиривање. У ствари, ми само зато прелазимо од идеје о капитолу на идеју о Тарпејској Стени, што су, претходно, те две идеје биле стављене у нашем духу једна поред друге, кад смо учили историју или топографију Рима. Тако исто и битни односи узрочности, сврхе, итд. Ми за ово дејство удружујемо идеју о овом узроку очевидно само зато, што смо тај однос већ искусили. Начело узрочности нам, без сумње, сугерише код сваког дејства идеју о каквом било узроку, али нам оно не казује који је то узрок. Ако, при асоцијацији идеја радије мислимо на овај узрок него на неки други, то је зато што нам је искуство већ предста-

вило, уједињење у сукцесији мисли, дејство које је пред нама, и његов посебан узрок.

Асоцијација идеја је само навика. — Имамо дакле право закључити да асоцијација идеја, схваћена као скуп еродности које везују наше појмове међу собом, није ништа друго до навика: навика да се једне за другом сећамо идеја које су, бар једанпут, биле спојене у свести.

Веза међу идејама. — Али, изван ове асоцијације чисто механичне, сасвим фаталне, као све што потиче од навике, треба нам признати способност да логички везујемо идеје, по начелима узрочности, сврхе, итд., по начелима ума. (Видите *Лекцију XII.*)

„Права асоцијација идеја је чисто механичан феномен, који ни по чему не личи на онај други ред рационалне, умне асоцијације, о којој уче, коју захтевају логика и реторика, а која се зове веза међу идејама. Те две чињенице су, напротив, противне једна другој. Да бисмо одиста везали идеје како то захтева ум, треба се борити против јарма спољашње асоцијације идеја. Код рђавих писаца механичка асоцијација заступа везу међу идејама.“ (1)

Асоцијација по сличности. — Само једна категорија асоцијације идеја као да се не може свести на закон додиривања: то су асоцијације тако значајне, тако бројне, којима појезица дугује толика пријатна поређења, асоцијације основане на сличности.

Сам Стјуарт Мил мисли да се, после општег закона који смо узели од њега, може признати као допуна му закон овако формулисан: „Сличне идеје се узајамно дозивају“.

Другим речима, без сваког претходног зближења, идеје, самим тим што су сличне, имају тајну тежњу да се уједине. (2)

„Ја први пут сретнем на улици, каже Рабје, личност која ме подсећа на другу, сличну јој, личност, умру пре двадесет година. Ето, свакако, случај где није било, изгледа, пре асоцијације, симултаности двеју представа у свести. Анализујмо: садашња представа чини да мислимо на прошлу представу. Да, али то је зато што те две представе имају заједничких црта...“ (Rabier, op. cit., p. 191.)

Асоцијација идеја и памћење. — Сад је разумљиво како се асоцијација идеја може сматрати као велики закон дозивања успомена у памети. Спојена као другови по синциру, стања свести чине парове, од којих се један елемент не може јавити у духу без да се и код другог елемента јави тежња да се изнова појави. Опажање једног предмета нас подсећа сукцесивно на разне идеје с којима је оно већ коегзистирало. Један спомен буди други. Другим речима, памћење, које је навика, стечена диспозиција да се сећамо неког предмета, стављено је у покрет другом једном навиком, асоцијацијом идеја, која је стечена диспозиција да мислимо на неки предмет у вези са другим неким предметом.

Машта. — У идућем одељку ће се видети

да асоцијација идеја има не мању улогу у развићу маште. Она, као што ради на обнављању спомена, тако јој треба добрим делом приписати и комбинације слика које сачињавају права дела маште.

Ум. — Филозофи енглеске школе* иду даље: они мисле да се нужни принципи који управљају нашим мишљењем могу објаснити асоцијацијом, везом сталном, и увек констатованом у свести свију људи, међу сукцесивним феноменима. Однос узрока према дејству би била само једна нераздвојна асоцијација. Ми ћемо касније (*Лекција II.*) рећи зашто не можемо прихватити ту теорију.

РЕЗИМЕ.

77. Асоцијација идеја није прикладан израз: тачније би било рећи сугестија идеја, или још боље сугестија стања свести.

78. Асоцијација идеја објашњава у *сањарењу*, па чак и код *вољног мишљења*, прелаз од једне мисли на другу мисао.

79. Сукцесија наших идеја подлежи правом интелектуалном *детерминизму*.

80. И осећања се удружују, дозивају, узајамно се сугеришу.

81. Прављена је разлика између многих начела асоцијације идеја: *случајна начела*: додиривање у простору, додиривање у времену, сличност, контраст; *логична начела*: узрочност, однос принципа према последици, средства према сврси.

82. Али се ова разна начела могу свести на једно једино: *субјективно додиривање*, то јест претходна симултаност или сукцесија у свести двеју идеја које ће од сада тежити да се узајамно сугеришу.

83. Асоцијација идеја је, дакле, само *механичка навика* коју дух стиче претходним својим искуством.

84. Од механичне асоцијације идеја треба разликовати *везу међу идејама*, која је логична и рационална чињеница.

85. *Асоцијација по сличности* као да се не може свести на једини закон додиривања у свести.

86. Асоцијација идеја је закон за *дозивање* успомена код *памћења* и за *комбиновање* слика у *машти*.

Школа и настава.

Рад у школи. Три конгреса за школску реформу бавила се питањем о раду у школи. Сва три конгреса одржана су од 1—8. октобра 1911. г.

1. октобра било је на окупу у Лајпцигу 6000 учитеља и учитељица да расправљају о теми: „Schulreform und Arbeitsschule“. — 3. окт. био је

(1) P. Janet, *Gratit  mentaire de philosophie*, p. 73.

(2) Присталне свјења свију односа асоцијације на један не мисле да су побеђени.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

у Базилеји скуп 1200 швајцарских учитеља и учитељица, који се бавио већањем о школској реформи. Закључено је да се у средишту удружења швајцарских учитеља оснује стална комисија, која ће се бавити студијом реформи и подносити о њима извештај. Са скупом била је приређена изложба реформног рада. — Напослетку 6. окт. на први дан немачког збора за васпитање омладине одржаног у Држђанима — на којем су били педагози свију ступњева од основне школе до свеучилишта — расправљано је о новим појмовима „Arbeitschule und Arbeitsprinzip“. Осим двојице главних извештача (др. Кершенштајнера, из Минхена и др. Гаудига из Лајпцига) било је још 14 других говорника, који су говорили како се има примењивати принцип рада у васпитању уз разне предмете. Подробан извештај о томе раду изишао је у издању Тајбнера у Лајпцигу. Стручан извештај о сва три конгреса изишао је у Schweizerische Blätter für Knabenhandarbeit.

Учитељство.

VII. свеопшта учитељска скупштина у Будимпешти. Семаљски савез учитеља у Угарској приређује VII. свеопшти конгрес учитеља у Угарској 1., 2., 3. и 4. јула у Будимпешти у великој дворани уг. кр. технолошког обртног музеја (VIII, József körút 6.)

1. јула одржаће се конференција ради кандидације и избора часништва, и ради коначног утврђења програма.

2. јула биће у 8 сати отварање конгреса и расправљаће се о *уређењу учитељске дошације*.

По подне ће радити разне секције.

I. *Педагошка секција* са овим програмом:

1. Реорганизација мађарске нар. наставе.
2. Надзорништво и учитељство.
3. Метод цртања.

II. *Секција за образовање учител. кандидата:*

1. Рад на подизању учитељског положаја. (Потреба и разлози реформе учитељских школа).

2. Учитељске академије.

III. *Секција за организацију:*

1. Учитељске организације.
2. Веза земаљског савеза са економским и културним друштвима.

3. Организовање одбора за правну одбрану учитеља у оквиру земаљског савеза.

IV. *Социјална секција:*

1. Закони друштвени.
2. Учитељи и хуманитарне инштитуције.

V. *Секција школске књижевности:*

Савез школске штампе.

3. јула пре подне конгрес:

1. Ревизија закона о мировини.
2. Службена прагматика.

После подне.

VI. *Економска секција:*

1. Економски рад учитеља у општини.
2. Реформа пофт. економских школа.

VII. *Секција женског васпитања:*

1. Реформа женског васпитања у основној школи.

2. Организовање женских пофт. школа за домазлук.

3. Полудневна настава.

VIII. *Секција хуманитарних учитељских инштитуција:*

1. Учитељство у борби против сушице.

2. Социјалне школске инштитуције.

3. Учитељско друштво за подизање домова, за опорављање и санаторијума.

IX. *Секције за питања о забавишту:*

1. Реформа забавишног васпитања.

2. Материјалан положај забавиља.

3. Васпитање у забавишту као основ основне наставе.

IX. *Секција обртне наставе:*

1. Шта може учинити учитељ у корист малих занатлија.

2. Нови правци обртне наставе.

4. јула.

Извештаји о раду у секцијама.

За тим затварање конгреса.

Скупштина српских учитеља у Босни. У Сарајеву је 20. и 21. маја о. г. одржана скупштина удружења српских учитеља из Босне и Херцеговине.

Председник главног одбора г. Риста Шуилић отворио је скупштину. Најпре је извршен избор скупштинског часништва. Изабран је за председника г. Милош Појара, за подпредседника г. Јова Петровић, за перовође г-ца Криста Ристићева, Петар Стефановић, Лазар Гаћеша и Б. Ракићева из Б. Поља; верификатори Коста Травањ и Сојка Чајкановићева; ревизори: Мита Николић и Сава Новометова. По избору часништва за-

узели су изабрани часници своја места. Председник је прешао на извештај главног одбора о његовом раду за прошлу пословну годину. Из извештаја тајника, г. Стеве Калуђерчића, види се, да је одбор развио велику агитацију да окупи све учитеље у организацију, да удружење што више унапреди, али није постигнут потпун успех и сам одбор није задовољан својим радом.

Благајкиња гђица Мара Јакшићева, српска учитељица из Сарајева, поднела је извештај о стању друштвене благајнице. Целокупно примање у прошлој години било је К 2540·30, а издавање К 2032·14, према томе остаје К 508·16. Друштвено је имање без књијнице К 4853·11, а прошле је године било К 4344·95, те је у овој години порасло за К 508·16.

Књијничарка г-ца Криста Ристићева поднела је извештај о стању друштвене књијнице. Из извештаја се види, да је књијница лепо напредовала, јер има 1037 књијга у вредности од К 2061·73. Уредник друштвеног органа „Српска Школа“ г. Риста Шушлић, срп. учитељ у Сарајеву, поднео је извештај о стању листа и туји се да нема сарадње и апелује на чланове да помажу сарадњом свој лист. Лист материјално прилично стоји. Од стране ревизорног одбора известила је г-ца Сава Новокметова, срп. учит. из Сарајева, те је изабран одбор од три лица, и то: Гаћеша, учитељ из Мостара, Буровић, учитељ из Брчког и Ј. Милошевићева, учитељица из Сарајева да прегледају благајницу. После тога примљен је извештај главног одбора на знање и дат је апсолуторијум главном одбору.

После примљених извештаја прешло се на стварање буџета за будућу годину, који је установљен са приходом од К 2460, а издавање К 2460. Још су на овој седници примљена правила друштвене књијнице и дечјих књијница и читаоница.

Други дан скупштине.

Други дан одржана је у Сарајеву друга скупштинска седница српског учитељског удружења, на којој је госп. Душан Јовановић, учитељ, прочитао расправу: *О централизацији учитељских њајта*. По читању ове расправе водила се жива дебата а усвојена је ова резолуција: „Српски учитељи и учитељице из Б. и Х. искушљени на ре-

довној скупштини Српског Учит. Удружења 20. и 21. маја 1912. г. уверили су се, да је досадашњи начин исплаћивања учитељских плата на срп. школама, не само несавремен него и штетан по опстанак српских школа, сигурност и сталност српских учитеља, ставља у дужност Главном Одбору Српског Учит. Удружења, да код Вел. Савета поради на централизацији у исплаћивању учитељских плата на овај начин:

1.) Вел. Савет има исплаћивање учитеља узети у своје руке. Пре тога има испитати и одредити, колико која општина може допринети у заједничко исплаћивање учит. плата. Кад се то испита, има се одредити колико која општина има полугодишње слати Вел. Савету у заједничко исплаћивање учитеља. Дефицит, који се у томе укаже има Вел. Савет из својих средстава намирити.

2.) Ради опстанка српских школа у Б. и Х. дужност је аутономних власти побринути се, како ће се све досадашње школе осигурати. Овим се иде затим, да буде централизација плата као и код свештеника, дачим се овом централизацијом ни мало не дира сталност места и досадашњи начин избора учитеља (§ 55. т. з. Ц. П. Уредбе).

У противном случају српско учитељство не одговара за последице, које ће постићи српску школу и српски народ, ако се школе и учитељи оставе и на даље неосигурани“.

После примљене ове резолуције читао је г. Степа Стојановић свој реферат: „О правцу и уређивању Срп. Школе“. Закључено је, да се почетком г. 1913. покрене недељни лист с културно политичким правцем, место досадашњег педагошко-књијжевног листа.

Г. Степа Стојановић прочитао је свој реферат: „О реорганизацији Српске Школе“. После овога реферата и после подуже дебате о истој ствари, скупштина је закључила, да изабере анкету, којој ће бити дужност приредити све оно, што се односи на ово питање. Још је овластила главни одбор, да на ову анкету позове и по једног правника, лекара и инжинира. У анкету су изабрани ови учитељице: Степа Калуђерчић, Милан Шушлић, Милош Попара, Јованка Чубриловић, Јелка Милошевић, Степа Стојановић, Ђорђе Пурић и Василије Стојановић.

На овој седници изабран је главни одбор и то: Степа Калуђерчић, Милан Шушлић, Сава

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Новокметова, Јова Вуковић, Драга Бабићева, Милош Попара, Стева Стојановић, Ђорђе Пурић, Јова Петровић, Олга Станишић, Криста Ристићева и Петар Чабаковић. Заменици: Петар Стефановић, Лазар Гаћеша, Босилка Ракићева и Светислав Бугарски. Главни одбор конституисао се, те је изабрао за председника Милана *Шулића*, подпредседника Стеву Стојановића, благајника Драгу Бабићеву, тајника Петра Чабаковића, књижничара Криту Ристићеву, уредника Милоша Попару, администратора Саву Новокметову.

Из Школске Самоуправе.

Седница Школског Савета, одржана је у Срем. Карловцима 18. (31.) маја 1912. године. — Решени су ови предмети: Отпис министра богочасти и јавне наставе, којим не дозвољава да се опште народне школе у Чуругу претворе у вероисповедне односно отворе, саопштиће се у препису срп. правосл. општини у Чуругу с позивом, да покуша документима побити министрове наводе. — Исти министар саопштава окружницу у предмету интензивног предавања пчеларства у учитељским школама. — Исти министар саопштава, да не може поделити припомоћи за штампање рукописа „Хемија за више девојачке школе“ од Маре Максимовићеве. — У поводу саопштене окружнице истог министра у предмету одобравања уџбеника одлучено је, да се и у српским школама поступи исто тако, да се само они уџбеници могу употребљавати, који су и у последњем издању добили одобрење овог Шк. Савета. — На захтев истог министра поднеће се тражени списи у дисциплинарној ствари српских народних учитеља у бачком Петровом Селу с извештајем, да је ова ствар коначно решена, и странке се овдашњим решењем задовољиле, а утецајел Ненад Малински као незаинтересована личност нема права утецаја. — На захтев истог министра, поднеће се списи у ствари избора учитељице Олге Думићеве-Петровићке из Меленаца. — Поводом молбе Саборског Одбора, позваће се општина меленачка, да у року од месец дана пошаље трошкове тадашњих изасланика Клицина и Милина. — Учитељу Лазару Ђорђевићу из Осека урачунат је у мировину етапан месни доплатак у износу од 200 К. — Представка месног учитељског збора у Митровици, да се учитељство реши дужности брисања уста причесницима, враћена је истом збору с тим, да се досадашњи обичаји имају и даље одржавати (!)* — У поводу представке ЕШОдбора

бачког допуњена су нова дисциплинарна правила српских нар. учитеља у Угарској тиме, да и приватна странка може поднети пријаву против учитеља, нарочито у случају престопа против морала. — На молбу истог Одбора умољен је Сабор. Одбор, да црквеној општини у Риђици подели припомоћ, коју је уживала црквена општина у Станишићу, да не мора тражити државне припомоћи, чиме је српски карактер оне школе дошао у опасност. — Услед извештаја истог Одбора бачког, да је перовођа месног Шк. Одбора у Мољу крив, што Сава Лудајић није добио дозволу од више школске власти за држање полудневне наставе, и услед пријаве поменутог перовође да му месни Шк. Одбор не да на препис записник Шк. Одбора, којим би доказао, да је месни Шк. Одбор неовлаштен дао поменуто дозволу за полудневну наставу, упућен је тај месни одбор у Мољу да поменутом перовођи мора издати поменуте одлуке у препису. — На позив министра богочасти и јавне наставе, поднеће се исказ о посебним појачким местима у српским прав. црквеним општинама ради осигурања мировине стално, постављеним црквеним појцима. — У поводу извештаја Епарх. Одб. будимског, да је министарство богочасти и јавне наставе наредило под претњом оврхе исплату заосталих петогодишњих доплатака Видосави Ђурчићевој, бившој учитељици у Борјаду, умољен је Саборски Одбор, да потребну своту као ванредну припомоћ одобри црквеној општини у Борјаду. — У поводу извештаја истог Школ. Одбора, да је управни одбор толнанске жупаније досудио учитељицама Стани Крстићевеј, Рахили Јовановићевеј и Ирини Петровићевеј петогодишње доплатке и за године привременог им службовања, поднеће се представка на министарство богочасти и јавне наставе да реченим учитељицама не припадају доплатци за то време службовања. — У поводу молбе ЕШО темишварског ради дозволе коедукације у српским нар. школама изречено је, да ЕШОдбори могу дозволити коедукацију само у оним српским народним школама, у којима раде само две учитељске снаге. — Услед извештаја српске учитељске школе сомборске о учитељској дипломи Цветка Кнежевића, одобрен је његов избор за срп. нар. учитеља у Турској Кањижи. — Усвојен је нацрт гл. шк. референта за тисканицу о статистичком исказу српских народних школа и учитеља. — У

Савету где је члан и учитељ Ђ. Михајловић. Пре свега треба знати (а „Заст.“ то зна), да је учитељ Ђ. Михајловић гласао против таког решења и уложио посебно мишљење. А као што у бившем радикалском Шк. Савету није могао бити одговоран Клицин или Терзија за мишљења свију осталих чланова, тако не може ни сад бити одговоран Ђ. Михајловић. Његовим пристанком неће никад бити примљена нека ствар, која учитеље повижава, по пристанком радикал. учитеља чланова Шк. Савета било је примљено и таквих ствари. Ур. „Шк. Гл.“

* „Застава“ саопштавајући ово решење хтела би мало да мути по учитељству, истичући да је то решено у Шк.

поводу представке ЕШОдбора темпшварског изречено је, да месни шк. управитељ може бити само таково било мушко било женско лице, које има учитељско оспособљење и најмање пет година учитељске службе и да станује у оној општини, у којој је школа. — Према томе начелном становишту уништен је избор Христифора Радића економа у Оросламошу за месног шк. управитеља тамошњег. — Из истог разлога потврђен је избор Константина Стојачића, професора учитељске школе у Сомбору, за управитеља српских народних основних школа, јер има учитељско оспособљење и службовање.

Седница 19. маја (1. јунија).

Одобрен је нацрт за градњу зграде српске народне школе у Кисачу. — Уважен је уток Исидора Шовљанског из Куле против одлуке ЕШОдбора бачког, којем је учитељ Петар Окановић решен кривице, а тужилац Шовљански осуђен на сношење трошкова од 100 К. (Исти је уток забачен лежао пет година код ЕШОдбора бачког.) Према томе је Окановић кажњен писменим укором и сношењем трошкова од 50 К, а изасланици ЕШОдбора позвани да врате неприпадно подигнутих 50 К, будући да се за проучавање списа не може посебна награда урачунавати, јер се дневнице урачунавају. — Уважен је уток Милана Ђирића срп. нар. учитеља у Ст. Паланци против пресуде ЕШО бачког, којим је кажњен писменом опоменом, те је ослобођен казне, будући да није, како се из записника извиђаја види, учинио никаква престапа. — Услед утока Лазара Љубојевића срп. нар. учитеља у Станишићу разрешена је пресуда ЕШО бачког, будући да је и преступ квалификован и казна изречена по старим дисциплинарним правилима, која не важе, и позван исти Одбор да нову пресуду изрече. — Из истих разлога разрешена је пресуда истог Одбора у дисциплинарној ствари Стевана Паланачког срп. нар. учитеља у Товаришеву и позван исти Одбор, да се код пресуде држи нових дисциплинарних правила. — Услед утока месног Школ. Одбора у Ст. Бечеју у предмету избора учитељице женског ручног рада искаће се списи да се установи, да ли на то место може бити изабрана српска народна учитељица или пак мора бити посебна учитељица за ручни рад. — Одбијен је уток учитељског одбора у Ст. Бечеју у предмету поделе предмета међу учитељске снаге, јер по правилнику учитељски збор има право да додељује учитељима разреде, а не поједине предмете. — Услед утока Управног Одбора црквене општине у Ст. Бечеју укинута је одлука ЕШО бачког, којом је изаслао свога члана Мил. Ђосића да изврши обрачун међу учитељима и црквене општине у Ст. Бечеју, будући да се исти обрачун може по списима извршити без извиђаја на лицу места у самој

епархијској канцеларији. — Дозвољено је обнова поступка у дисциплинарној ствари Жарка Ристића, бившега учитеља деспотсентиванског. Одбијен је уток Милана Петковића, учитеља у Срп. Црњи, а пресуда потврђена. — Поновно је умољена ЕКонзисторија горњокарловачка, да извести о стању фискалне акције против јереја и катихете В. Б., јер по извештају управе горњокарловачке учитељске школе исти не врши никаквих црквених обреда. — Уважена је оставка Милоша Тубиновића, наставника српске учитељске школе у Г. Карловцу и општо му је замерен неучтив тон писања својој претпостављеној власти. Није се могла уважити молба управитеља српске учитељске школе у Г. Карловцу ради сталног намештања, него ће се у смислу раније одлуке Шк. Савета на сва места стецај расписати. Наставница пак Катица Михаиловића по властитој молби премештена је на српску учитељску школу у Сомбору на место наставника Душана Темеринца, а овој на властиту молбу премештен у тамошњу учитељску школу. — Одбијена је за ову год. молба ученица римокатоликиња у српској учитељској школи у Г. Карловцу. Карловкиње имају плаћати половину школарине донде, док се не реши питање субвенције града Карловца, које је у течају. — Одбијене су представке цркв. општина у Г. Карловцу и Пакрацу ради презимања управе и издржавања вежбаоница при тамошњим учитељским школама, будући да обе општине већ уживају сталну пријомоћ из народно-црквених фондова у сврху издржавања својих основних школа, које служе као вежбаонице. — Узето је на знање извешће управе српске учитељске школе у Пакрацу, да су се сви ученици штрајкаши повратили у школу, дисциплинарну казну (управитељски укор) издржали, потписе на тужби против свог катихете повукли и молили га за опроштење. — Дозвољен је накнадни упис бивших ученика Бранка Радаковића и Милана Удовичића у срп. учитељску школу у Пакрацу. — Одбијена је молба Ђуре Томашевића, да му се доделе петогодишњи доплатци и за године службовања у својству помоћног учитеља, будући да помоћним учитељима не припадају квинквенали. — Примљен је на знање извештај гл. шк. референта о одржаном испиту српских учитељских школа у Сомбору. — По предлогу референтову допуниће се правилник о тим испитима. — Завршили испити у свим српским учитељским школама држаће се по предлогу управа тих школа. На усмени испит зрелости, који ће се држати у Г. Карловцу дана 14. до 16. (27—29.) јуна, у Пакрацу 18—19. јуна (1. и 2. јула), односно на испит учитељске способности, који ће се држати у Сомбору од 4. до 9. (од 17. до 22.) јунија, изаслао је главни шк. референт. — Услед извештаја управе српске учитељске школе у Сомбору, да је мини-

У старски повереник узео учешћа у конференцији наставничког збора и утецао на оцењивање успеха на разредном испиту, изречено је, да министарски изасланик нема права на то учешће и утецање, и умолиће се министар богочасти и јавне наставе, да својим повереницима у том смислу даде упутства. — Дозвољено је учешће ученика српске учитељске школе у Сомбору у гимнастичким утакмицама у Печују. — Подељен је трећи петогодишњи доплатак професору српске учитељске школе сомборске Светиславу Берићу. — По молби управе исте школе повишена је уписнина на 20 К у сврху набавке и оправке училиа и штампања годишњег Школског Извештаја. — Поново је умољен Саб. Одбор да Даници Јакшићевој, учитељици вежбаонице у Сомбору, стави у течај станарински и скупарински доплатак. — Поднеће се с препоруком молба привременог учитеља више дев. школе у Н. Саду, Жарка Благојевића, да му се као потпуно квалификованом ставе у течај берива редовног наставника. — Услед дописа управног одбора муниципије Новог Сада пожурити се срп. цркв. општина новосадека да што пре приступи градњи зграде за тамошњу српску вишу дев. школу. — У поводу молбе творнице Појаци и др. ради обнове уговора у предмету „Живџица Светосавског Фонда“ позвана је иста творница да поднесе извештај, зашто од 1. јула 1910. није ништа допринела Светосавском Фонду? — Дозвољено је медицинару Бранку Косановићу, једногодишњем добровољцу у Беловару код 97 пеш. пуковније, да може своју стипендију из закладе Атанасија Бале уживати и за време војничке службе. — Дозвољено је управама српских учитељ. школа у Сомбору, да годишњи извештај могу штампати у којој сомборској штампарији с обзиром на хитност штампања извештаја и његову тачност. — Све остале тисканице имају набављати из Срп. Ман. Штампарије. — Препоручено је учитељству и учит. школама „Модерно пчеларство“ учитеља Мих. Мартиновића у Бос. Крупи. — На основи стручне оцене школске анкете на „Буквар“ (чудо од буквара) Љ. Јовановића, учитеља у Уљми, изречено је, да ЕШОдбори могу добрим методичарима учитељима дозволити покушаје ради употребе тога буквара, али имају своје мишљење о њему подносити преко ЕШОдбора Шк. Савету. — Према мишљењу г. Николе Шумоње дозволиће се употреба „Педагогике“ Љуб. М. Протића, ако професор педагогике жели ту књигу, писану у хербартовском правцу, употребити. — Рукопис „Психологија“ од Бож. Борђошког издан је на оцену Николи Шумоњи, управитељу препарандије у Пакрацу. — Притужба учитељског одбора земуноског, да им црквена општина не издаје уредбом прописане дрварине, уступљена је Епарх. Школ. Одбору на што бржи извиђај и извештај. — Примљен је

нацрт за „Правилник“ по коме ће месни учитељски зборови крајем шк. године извршивати поделу разреда међу учитељске снаге. Примљен је истог референта „Нацрт за наредбу“, којом се приписују обавезна школска училиа и намештаји у српским нар. школама у Хрватској и Славонији. — Примљен је предлог гл. шк. референта, да се ради уштеде и времена штампају бланкети за учитељске декрете сталности и за дописе ЕШОдборима, којима се декрети достављају. — Узет је на знање отпис министра председника, да је у споразуму са кр. зем. владом, одбио уток Стевана Бенина, српског народног учитеља у Даљу, против дисциплинарне пресуде Шк. Савета, који га је казнио на ускраћење трешине плате кроз пола године и сношење трошкова двеју истрага. — С тим у вези, услед пријаве да није уплатио глобу, изречену 1909. године, позван је АШОдбор да накнадно убере ту глобу и унесе је у чиновничко-професорски мировински фонд. — По предлогу члана Милана Мандровића примљен је референтов „Нацрт статута за српске више дев. школе“. — Рукопис „Читанка“ за више дев. школе издан је на оцену проф. Васи Стајићу у Сомбору. — Примљени су референтови „Нацрти за правилнике о нострификацији професорских и забавиљских диплома, о полагању стручног испита из српског језика и књижевности. — Узет је на знање допис министра богочасти и јавне наставе, да је одбио уток Јована З. Медурића против избора Ст. Бенина за учитеља у Турији. — И првога и другога дана темељно је претресан „Нацрт за Наставну Основу српских народних школа у Угарској“, који је нацрт на позив Шк. Савета израдила школска анкета, и о којем су српски учитељски зборови поднели Шк. Савету своје мишљење. Након свестраног разматрања и претресања утврђен је слог „Нормалне Наставне Основе“ за све (подељене и неподељене) српске народне школе у Угарској с тим, да се има издати опширно упутство, у коме ће се потанко набројати наставно градиво за потпуно подељене, делимично подељене и неподељене школе. „Наставна Основа за српске народне школе у Хрватској и Славонији“, за које је такође спремљен детаљно израђен „Нацрт“, коначно ће се утврдити у идућој седници Шк. Савета.

„Србобран“.

Учитељски зборови.

(Свршетак.)

Седница будимског епархијског учит. збора.

В. Разговор: Да се узме оно, што је прописано за мађ. језик.

Повесница: Према мађарском.

Устав: Исто тако са додатком: главни појмови из нар. цркв.-шк. автономije.

Земљопис: У III. р. из другог става изоставити: „брег, долина, равница, река и језеро“, пошто је то понављање I. става.

Код IV. разр.: уместо: „с оне стране Дунава“ рећи: „између Дунава и Драве“, а уместо: „међу Савом и Дравом рећи: „Хрватска и Славонија“. Ставити ову примедбу: „Крајеве, где живе Срби опширније, а остале у главном“.

Код V разр. Првих 5 редова изоставити, пошто је то понављање градива из IV. разр.

Код VI. разр. Изоставити 3. и 4. тачку.

Природопис: Све да уђе у срп. читанку и да се почне учити већ од III. разр.

Физика и хемија: Магнет; муња и гром, громовод; телефон; телеграф; топломер; роса; магла и облак; киша и снег. Спојени судови, барометар и дуга. Остало изостаје.

Привреда и кућарство: према срп. читанци

Рачун: I. разр. Само зато, што министарска наставна основа захтева више из мађ. језика зато је предложено и усвојено: сабирање и одузимање до 20. Да се само може, узело би се до 10—12, или највише до 15. Разлог је: ми смо школа, која — због мађ. језика — има 13 ч. мање од других. Изостављено је: појам половине. Трећем ставу изл: „мера“, додата је реч: „времена“.

Код II. разр. Лаза Терзин је предложио: сабирање и одузимање до 100. Ово је мотивисао тиме, да немамо времена, кад би научили и множење и делење. Из искуства тврди, да у непод. школама није могао научити у II. р. и таблицу множења. — Било је мишљења, који су му у свему акцентирали разлоге. Чак су казали и то: тако је то и код Мађара, који нису оштећени са 132, као ми. Но, ма да се то, заиста, не може урадити, опет зато: множење и делење стоји онде „на папиру“, па тако нек буде и код нас. Л. Терзин је био одлучно против оваке неискрености. Он је тог мишљења, да у наст. основи сме и треба да уђе само оно, што се фактично може и урадити. Што год је у њој више, то је само на терету и на јед учитеља, који се љути, кад види, да му се прописује и оно, што он не може да сврши. — Није усвојен предлог Л. Терзина, већ је усвојено да се до 100 узму све 4 рач. радње. Тако је узето *више*, него што је у нацрту.

Код III. разр. узето је и за множење и делење до 1000. $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{8}$ и $\frac{1}{10}$ је пренето у IV. р. Римске бројеве: до XX.

Код IV. разр. Десетични разломци су премештени у V. р. Исто тако и претварање обичних разл. ($\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$) у десетичне.

Код V. разр. Израчунавање камата на макоје време, а не само на годину и на по године.

Код геометрије: само површина квадрата и правокутника.

Код VI. разр. Тачке а, б. и в. изостају.

Код геометрије: о кругу изостаје.

Цртање: као тихо вежбање са прегледалица. Разлог: немамо времена.

Певање: По слуху. I. и II.: 2, а III—VI.: 4 песме. Од ових 1 мађарска.

Слејд: Изостаје као засебан час. Разлог: немамо времена. На часу мађ. језика, колико се иште за мађ. разговор и то нарочито да се има обзира на рад у врту и на прављење алата за домаће потребе.

Ж. ручни рад: према нацрту.

Гимнастика: нема засебног часа, већ на одмору и то: дечје игре.

Ето, те примедбе су учињене, које су изнете зато, да се изнесе једна наст. основа за *неподељене школе*.

На реду би биле остале тачке дневног реда. Но, пошто је већ било $1\frac{1}{2}$ час прешло се на предлоге, пошто је после подне остављено за разгледање просветних установа у Будимпешти.

Решено је: прихваћа се предлог *Шемив. средњег учитељског збора* у предмету: 1. монополисања уџбеника, 2. измене I. и II. одсека дисц. правила, 3. коедукације.

На предлог *Лазе Терзина* решено је поново да се обратимо всл. III. С-у образложеном представком у предмету:

1. Повлачења наредбе бр. III. С. 786./492. — 1911., о укидању телесне казне. Замољен је г. Љубомир Јотић, шк. надзорник, да он изради ту представку.

2. Редуцирања толиких прописева.

3. Измене неких одредаба у погледу т. зв. патронаже.

4. Укидања шк. свих записника, осим; записника о посећивању школе.

5. Ургирања потврде нове Шк. Уредбе.

6. Издавања личног доплатка оним учи-

тељима, који су на експонираним местима т. ј. који раде у школи недељно преко 28 ч.

7. Протумачења публиковане вис. наредбе вис. краљ. уг. министарства просвете од 8. окт. 1910. год. бр. 111.202. да учитељи *све* своје појачке дужности врше само после шк. времена. Како да се распектује ова вис. наредба у неподељеним школама, кад је суботно вечерње? А како, кад је време „пређеосвешених?“

Предлог *Душана Радојчића*, да се из круга овог збора изашиљу заступници за збор угарских учитеља, који ће бити о в. школ. одмору у Будимпешти — није прихваћен.

Ђорђе Пејровић, потпредседник је положио рачун о издатцима заједничке учитељске благајне.

С тим у свези је поново решено, да сви исплате своје чланарине.

На предлог *Ђорђа Пејровића*, решено: у погледу учитељевог личног огрева, строго се има држати наредбе према којој се тај огрев рачуна и *преко* минимума.

На предлог г. *Љубомира Лојчића*, решено је: 1.) Благ. г. Евгена Думчу, као вел. нар. и шк. добротвора изабрати за почасног председника нашег збора. 2.) У прослави 1000-годишњице учит. шк., која ће се одржати у Св. Андреји и у Сомбору учествовати тако, да се иста записничким путем поздрави.

Идућа седница је заказана светле седнице у Пелмоноштру. Дневни ред, све што је остало од ове седнице, наиме:

1. Реферисање о новинама савремене педагошке књижевности.
2. Пословник учит. збора.
3. Практичну радњу радиће *Сава Ружичић*.
4. Саветовање о методским поступцима у појединим предметима.
5. Саветовање о стању народном.

Тиме је седница закључена у 2 часа по подне.

После тога је био заједнички ручак до 3 часа. За тим смо отишли у „педагогијум“ да разгледамо ту просветну установу.

Разгледајући саму зграду, стекли смо уверење о једној школи, која у свему стоји на нивоу једне модерне школе, која одговора приликама једне престонице. Питомце „педагогијума“ нашли смо баш на часу практичног рада, где су „препарирали“ животиње за свој заводски лабораторијум. Видели смо и богати

лабораторијум, који је скупљен из радова самих питомаца. Видели смо аудиториј за мађарску књижевност. То је соба са самим сликама књижевника, појединих сценā из њихових књижевних производа и мапама на којима је обележен пут истих. Све су то израдили сами питомци.

У лабораторијуму за експерименталну педагогију дуго смо се задржали. Ту су нам показали разне справе. Наиме:

1. *Тахисџоској*, као меру за памтење речи, боја и бројева, кад се покажу моментално.

2. *Ранжбургов* апарат, којим се (у кругу) показују речи у моменту.

3. *Естизијум*, мера за утврђивање интензивности осећања убодом од двокраке игле, у односу са душевним умором.

4. *Ергограф*, мера са једним тегом, која служи за испоређење телесног умора са душевним умором.

5. *Тамбур*, мера за показивање душевног стања, судећи по откуцају срца.

Осим тога су нам показали и друге мање ствари, као: виљушке за мерење осетљивости слуха; књигу за мерење осетљивости ока према бојама; неколико примера из оптичке самообмане и др. *Све ово нам је дало несумњива доказа о томе, да смо у овоме на почешку почешка*. Чак и сам професор експерименталне педагогије је рекао, кад су га очепали за „ахилову пету“, да све ово има врло незнатне *практичне примене* у школи.

Одавде смо отишли у гимнастичку дворану овог завода. Ова је удешена по најмодернијој системи т. зв. шведско-данске гимнастике.

Часу је већ био крај. Но ванредном предсетљивошћу врло симпатичног и пријатног проф. гимнастике: *Јована Кмећко*, одржана је вежба од 1 часа за нас. Уживали смо у прецизном извађању, одушевљењу и здрављу ових младића, будућих професора гимнастике. Уздисали смо за изгубљеним временом, кад су нас мучили безживотним слободним вежбама и вратоломним вежбама на справама.

Стигла нас је ора, кад се кући мора. Било је већ 7 часова. Зато смо се растали и рузишли сваки својој кући. Једна група је отишла у Помаз, где је наш друг, *Стеван Стојич*, приредио дилетанску представу са ратарима. Давао се комад: „Наши сељани“.

Посетиоца: дупком пуно! Играли су: **врто** лепо. Материјала одзив: одличан! Скупљено је чистог прихода **251 К 25 пот.** Све је *што послати овој. благајни за поштоманање сиром. срп. школа будимске епархије.* Ето и то је један између оних светлих примера међу учитељима, који је озбиљно схватио своју дужност у овим, по наше српске школе, тешким данима. Хвала му! А хвала и дичним Помазлијама!

Сутра дан је једно изасланство лично поздравило бл. г. Евгена Думчу, као шк. добротвора.

Ето, тако је довршен скроман рад ове мале чете срп. просветних пијонира на *будној* страни.

Justitia.

Преглед књига.

Archiv für die gesamte Psychologie. Herausgegeben von Dr. E. Meumann und Dr. W. Wirth.

Приказује Др. Паја Р. Радосављевић — Њујорк.

(Наставак.)

O. Kohnstamm: Intelligenz and Anpassung. Ово је нацрт за биолошко излагање духовних појава. То је ауторов reseamé, већим делом терминолошки, чланка у *Annalen der Naturphilosophie*, 1903.

H. Hielscher: Völker- und individual-psychologische Untersuchungen zur älteren griechischen Philosophie, II. Ово је наставак, где се говори о Питагори, Ксенофону, Парменидесу, Мелису, Зени и Хераклиту.

W. Peters: Der 5-te internationale Psychologenkongress in Rom, 26, bis 30. April, 1905. За овим долази реферат: *E. Dürr,* Beiträge zur Erkenntnispsychologie in der erkenntnistheoretischen Literatur der Jahre 1902—1904. Све ска се задржава са неколико „Einzelbesprechungen“.

Heft 3.

W. Ament: Ein Fall von Überlegung beim Hund? Саопштава се једна претпостављена рефлексја на темељу општег искуства у пса (лизанье мрза са окна).

J. Segal: Die Bewusste Selbsttäuschung als Kern des aesthetischen Geniesens: eine kritische Betrachtung. То је критика на Конрада. Рад се дели на два главна одељка: 1. *Методолошки.* Два искуства, која имају супротна имена (т. ј. угодност и неугодност) не морају

бити од посве супротна духовна садржаја; и протумачити естетичко уживање морамо имати **рекурз** не само према једном једином комплексном и неанализованом процесу већ према елементарним процесима у којима се са анализом решава **тотално** држање. 2. *Психолошки.* Као ствар факта, **ми** немамо свести о самонлузији у естетској контемплацији; шта више, није истина, да чим је већа плузија, тим је и веће естетско уживање.

E. Dürr: Zur Frage der Wertbestimmungen. Ово је критика на Крајбига, Мајнонга, пл. Еренфајера и Кона. „Wert is jede Lust und alles, worauf unsere Lustgefühle sich beziehen in der eigenartigen Weise, die wir meinen, wenn wir von einer Richtung des Gefühls auf Objekte sprechen“. С обзиром на ово проф. Дир претходно разликује пет типова.

F. Kiesow: Über einige geometrisch-optische Täuschungen. То су извешћа о некојим правоугаоним илузијама различитог протезања, на којима су чињени покушаји да се потврди Милер-Лајерова илузија. Контраст и перспектива су субординантни моменти; експланација се мора тражити у првом реду у моторичком механизму ока.

L. Botti: Ein Beitrag zur Kenntnis der variablen geometrisch-optischen Streckentäuschungen. То је паралелно испитивање са претходним чланком, бавећи се са подељеним линијама, испуњеним празним простором, испуњеним четворинама и т. д. Исте конклузије као и у претходном чланку.

G. Störriug: Experimentelle Beiträge zur Lehre vom Gefühl. Овде се говори 1.) о разлици сензоричке угодности и угодности расположења или диспозиције: прво се придаје надражају комплексног (укуса), а друго обухвата васколику свест; прво се испољава у убрзавању, а друго у успоравању респирације. 2.) Пнеумографичке кривуље неугодности разликују се са умаљавањем просечне ваљаности квоцијента, који се добија са поделом дужине инспирирација са дужином експирације. 3.) Динамометрички експерименти, који настоје да регистрирају однос између осећаја и спољашње вољне акције, показују да неугодни осећаји могу бити директан мотив акције.

E. Kiesow: Über sog. „frei steigende“ Vorstellungen und plötzlich auftretende Änderungen des Gemütszustandes. Sind die Verbindungsglieder, welche hierbei in die Frage kommen, unbewusst oder un-

be merkt? Аутор закључује да по свој прилици не постоји репродукција без асоцијације; да су изненадне промене расположења такође духовно мотивисане; и да су спајајуће карике неприметне, несвесне. То је врло интересантан и користан рад, али је писан са тривијалношћу околности, и без потребе је дуг.

W. Ament: Das Projekt eines Kongresses für Kinderkunde, Kindererziehung und Jugendfürsorge. Свеска се завршава некојим рефератима.

Heft 4.

A. Kirschmann: Normale und anormale Farbensysteme. 1.) Употреба директног система мора се надопунити са системом обрнутог спектрума. Обоје показују смесе таласастих дужина; и квалитет визујелног осета зависи више од не-присутности него ли од присутности извесне групе. 2.) Систем боје мора бити акроматички, дикроматички или поликроматички; „компонентне“ теорије су вештачке конструкције. 3.) Непроменљиве боје директног вођења нису доказ за компонентну теорију; баш напротив, оне су неопходне конзеквенције промена, које застају услед поликроматског система са променом мрежњачке позиције (промена у облику базе двоструког конуса).

A. Lehmann: Beiträge zur Psychodynamik der Gewichtsempfindungen. Подиже питање да ли је фацилициација („Bahnung“) узрок Фехнерове негативне времените грешке, аномалијозних разлика и типичких тенденција, и да ли се позитивно временита грешка може протумачити са условима експериментисања. Експерименти су чињени по Фехнеровом начину, већим делом са методом граничења, са контролисањем помоћу методе конштантних разлика. Закон фацилициације је потврђен; позитивна временита грешка је резултат кооперације фацилициације и предиспозиције („Einstellung“). Тек случајно, писац је у стању да покаже утецај одвојених фактора у комплексу тежина: осет покрета (артикулацијона сензација), притисак и осет напора. Полемизира се са Милером о различитим тачкама, као н. пр. о ефекту умора у детерминисању негативне времените грешке, и у погледу на онај део, ког суђење има у апсолутној импресији. Чланак се завршава са методолошким сугестијама.

Свеска се свршава Штерновим одговором на г. Др. Дира и приказом неколико дела.

Band VII., Heft 1—4.

W. Hefpach: Grundgedanken zur Wissenschaft der Psychopathologie. Овај рад од 83 странице, без индекса садржаја и сумарног прегледа, говори о теоретичким претпоставкама психопатолошке науке. Психопатологија, наука о духовној болести („des scelisch Kranken, der Krankheitsvorgänge im Seelenleben): она се одржава и пада са доктрином о психичкој каузалности. Њезино поље рада може се дефинисати од прилике овако: духовна болест је свако разилажење духовних процеса од типа, који се битно приписује друштву (schlecht und gemeinschaftswidrig); духовна абнормалност је свако разилажење духовних процеса од типа, који се детерминише друштву или било пак који начин деломично и случајно припада друштву. Додуше, те дефиниције односе се на систем социјалних ваљаности, истичу егзистенцију социјалне норме; и у толику не могу бити строго научне. Да се добије боља формулација, морамо испитати методе психопатологијине. После различитих прегледа о анатомским клиничким, интроспективним, и антропометријским могућностима, аутор закључује, да метода, која се захтева јесте метода психолошког експеримента. Она има предности објективности, прецизности и аналитичког карактера. Њезине апликације имају многе тешкоће, и не може нас посве ослободити од телеологије — јер тај живот, који је заштићен од духовне болести јесте мета или сврха органисане природе. Но, она даје могућности психопатологији да се методички бави са феноменима, који спадају у својим телеолошко детерминисаним садржајима; оно мења појам о животу као ваљаности према појму о животу као феномену; и из предислова живота, који се овако показују, оно извађа дефиницију што адверзује према животу. Пошто је ово готово, остаје још питање о проблемима психопатологије; питање о хетерономном или о аутономном раду, о зависности од физичке болести и њезине штудије, или о еманципацији од ових. Овде су теорија и пракса, — у данашње време — оштро у сукобу. Нема сумње, да пошто постоји психологија и социјална психологија, постоји и психопатологија и социјална патологија (Gemeinschaftspatologie). После дискусије о проблемима, који образују ово оделење науке, после рејекције популарних грешака, што долазе

делом од криве аналогije, и после илустративне експозиције некојих облика социјалне болести, писац завршава свој рад у прилог аутономије пенхпатологије.

(Наставиће се.)

Белешке.

Упис деоница у „Натошевићу“. Ко још није од учит. другова уписао деонице нове емисије, нека пожуре са уписом и за сваку деоницу у име уписа одмах пошље по I К.

Избори за епарх. скупштину. Избори учитељских заступника у епарх. скупштину бачку и темишварску одржаће се 14. (27.) јуна о г.

Испити у срп. осн. школама у Новом Саду, одржани су на салашким школама у недељу 27. маја (9. јуна), у варошким школама одржани су 4. и 5. (17. и 18.) јуна.

Стогодишњица срп. учит. школе у Сомбору. 3. и 4. (16. и 17.) новембра о г. одржаће се у Сомбору прослава у спомен стогодишњице од постанка срп. учит. школе, која је 1812. год. основана у С. Андрији. За прославу чине се спреме да се што изразитије истакне значај овог завода и његов рад.

Учитељски певачки збор. Управа срп. учит. школе у Сомбору разаслала је позив учитељима да јој се пријаве у певачки учитељски збор, који ће песмом суделовати на прослави стогодишњице срп. учитељске школе у Сомбору. Ко је певач нека се што пре пријави.

Састанак учитеља. Учитељи и учитељице који су пре 30 година свршили учит. школу у Сомбору, дакле 1882. год. 30. јуна, састаће се у Сомбору 3. (16.) новембра о г. о прослави стогодишњице срп. учит. школе у Сомбору.

Промене у учитељству. За учитеља у Баји изабран је Драгомир *Араницки*; за учитеља у Ст. Врбасу изабран је Т. *Ковачевић*; за учитеља на салашкој школи на Камендину у Новом Саду изабран је Јован *Миладиновић*; за учитеља у Силбашу изабран је Нићифор *Шуштран*.

Читуља. У Срп. Чанаду преминуо је *Коста Ђ. Маринковић* учитељ у 25. год. млађаног живота. Покојник је родом из Панчева. По свршетку сомборске учит. школе отпочео је учит. рад у Срп. Чанаду, где га је и смрт затекла. За време 7-могод. учитељског рада показао је ретко заузимање како за школу,

тако и за црквено-општинске ствари, због чега је грађанство одликовало избором за председника читаонице. Сахрањен је 31. маја (13. јуна) т. г. уз многобројно учешће грађанства, колега и пријатеља са стране. У цркви се са покојником опростио парох Петар Агрима, пред школом у име другова Лаза К. Лера, а на гробу у име ученика један ученик старијих разреда. Покојника оплакују удова мати, брат Душан и сестра Мара. — Нека је лака земља и вечан помен овом нашем младом другу!

Српска обласна учит. удружења у Ст. Србији, обновиће Савез учит. удружења и изасланици свих учитељских удружења састаће се у Скопљу 20. јуна по ст. к.

Српски учитељски конвикт у Новом Саду имаће више упражњених места у мушком и женском одељењу за идућу школску 1912—13. годину. Који би родитељи желили да даду своје дете у овај учитељски завод, нека пријаве то управи конвикта најдаље до 9. јула о г. по нов. календару. Нечланови морају прво уплатити чланарину и то 100 К неучитељи, а учитељи 5% од своје редовне плате у 5 пута или 5 годишњих рата. Уписнина је за свакога још 2 К. Деца неучитеља плаћају за своје васколико издржавање 40 К месечно без прања, а учитељска деца по 30 К без прања. Ко хоће у заводу да се пере плаћа месечно 3 К више. Ближе одредбе — даје управа конвикта бесплатно.

Број становника на једног учитеља. На једног народног учитеља отпада у Доњој Аустрији 229, у Бечу 450, у Моравској 307, у Прагу 848, у Либерцу 400, у Форарлбергу 350, у Корупској 397, у Горњој Аустрији 423, у Штајерској 401, у Шлеској 493, у Горици 500, у Галицији 558, у Буковини 673, у Крањској 674, у Далмацији 685, у *Истри* 930 становника.

Предавања и течајеви за рад на народном образовању приређује друштво за народно образовање у Берлину NW. 52, Lüneburger Str. 21, од 30. септ. до 1. окт. о г. На течајевима ће се упознати с теоретским и практичним радом око народног просвећивања председници удружења за народно образовање, вође народних књижница, предавачи, па и други радници који на том пољу раде.